

Reykjavík 22. desember 2025

Efni: Umsögn stjórnar Námsbrautar í ljósmóðurfræði við Hjúkrunar- og ljósmóðurfræðideild Háskóla Íslands um mál nr. S-241/2025: Drög að frumvarpi til laga um breytingu á ýmsum lögum vegna viðbragða við lyfjaskorti o.fl

Umsögn

Stjórn Námsbrautar í ljósmóðurfræði við Háskóla Íslands styður eindregið þær breytingar sem lagðar eru til í frumvarpsdrögunum, þar á meðal heimild til útvíkkunar á ávísanaheimild hjúkrunarfræðinga og ljósmæðra á lyfjum (liður 3.5.3). Slík heimild er tímabær og í samræmi við alþjóðlega þróun í heilbrigðisþjónustu og leggur námsbrautin því til að frumvarpið verði samþykkt. Stjórnin leggur þó einnig til að ávísanaheimildir ljósmæðra verði ekki bundnar í við starfsstöðvar heldur einstaka ljósmæður sem sem hlotið hafa sérstakt leyfi embættis landlæknis til lyfjaávísana. Ástæðan er sú að starfsvettvangur ljósmæðra hér á landi er fjölbreyttur og þær starfa víða utan stofnana s.s. við heimaþjónustu í sængurlegu, heimafæðingar og á fæðingaheimilum.

Menntun ljósmæðra og hæfniviðmið

Nám í ljósmóðurfræði er bæði fræðilegt og klínískt og hefur verið tveggja ára nám á meistarastigi innan Háskóla Íslands frá árinu 1996 að loknu fjögurra ára BS námi í hjúkrunarfræði. Frá árinu 2019 var því breytt í 120 eininga meistaranám í ljósmóðurfræði til starfsréttinda og felur námið m.a. í sér 4 eininga námskeiðið *Ráðgjöf um getnaðarvarnir*. Í námskeiðinu er fjallað um lög og reglur varðandi lyfjaávísanir og ábyrgðarskyldu heilbrigðisstarfsmanna, lyfjafræði hormónagetnaðarvarna, milliverkanir lyfja, frábendingar getnaðarvarna og hvað skuli varast við ávísun þeirra. Lögð er áhersla á heilsufarssögu og fleiri áhrifaþætti er varða upplýsta ákvörðun um val á getnaðarvörnum. Þá er fjallað um verkun prógesteróns og estrógens á líkamann, mun á samsettum getnaðarvörnum og prógesterón getnaðarvörnum, kostum þeirra, aukaverkunum og meðhöndlun. Nemendur fá þjálfun í ráðgjöf um getnaðarvarnir og æfingar þar sem að miklu leyti er byggt á klínískum tilfellum, ásamt sýnikennslu og æfingum í uppsetningu á hormónastaf og lykkju.

Í hæfniviðmiðum er gert ráð fyrir að við lok námskeiðs geti nemendur:

- Gert grein fyrir mismunandi tegundum getnaðarvarna, áhrifum þeirra á líkamann, aukaverkunum og milliverkun við önnur lyf.
- Útskýrt hvernig skuli meðhöndla helstu aukaverkanir hormónagetnaðarvarna.
- Tileinkað sér grundvallarþekkingu varðandi uppsetningu og fjarlægingu á hormónastaf og lykkju.
- Lýst grundvallarþáttum kvenskoðunar.
- Beitt grundvallarþekkingu við töku heilsufarssögu um getnaðarvarnir og metið þær upplýsingar.
- Beitt hugmyndafræði ráðgjafar um getnaðarvarnir við tilbúin og raunveruleg klínísk tilfelli til að stuðla að upplýstri ákvörðun um notkun öruggar getnaðarvarnar.
- Greint mikilvæg atriði ráðgjafarviðtals og tengt við gagnreynda þekkingu.
- Gert grein fyrir þáttum kynheilbrigðis sem tengjast vali á og notkun getnaðarvarna.

Af þessum hæfniviðmiðum má ráða að nemendur öðlast bæði fræðilega og klíníska færni sem er forsenda öruggar og ábyrgðarfullrar lyfjaávísunar. Því til viðbótar, þurfa umsækjendur að hafa lokið tveimur 6 eininga forkröfunámskeiðum á fjórða ári í hjúkrunarfræði til að geta innritast í meistaranám í ljósmóðurfræði til starfsréttinda. Um er að ræða námskeiðin *Kynheilbrigði* og *Konur, heilsa og samfélag* þar sem fjallað er um kynheilbrigðismál, sjúkdóma sem geta raskað

eðlilegri starfsemi líkamans, líffræðilega, sálfélags- og umhverfislega þætti sem hafa áhrif á heilbrigði kvenna á mismunandi æviskeiðum og áhrif lífsviðburða, sjúkdóma og lyfja á heilsu kvenna. Þá er einnig farið í sérhæfða líffæra- og lífeðlisfræði kvenna, barneignarferli og algenga kvensjúkdóma.

Verði umrætt frumvarp samþykkt mun Námsbraut í ljósmóðurfræði endurskoða námsskrá, sérstaklega með tilliti til kennslu um þau lyf sem samþykkt verður að ljósmæður geti ávísað. Ljósmæður sem lokið hafa fjögurra ára BS námi í hjúkrunarfræði og 120 eininga meistaranámi í ljósmóðurfræði til starfsréttinda búa yfir fræðilegri þekkingu og færni sem gerir þeim kleift að starfa sjálfstætt við meðgönguvernd, fæðingarhjálp og umönnun í sængurlegu, bæði innan stofnana og utan þeirra. Þessi menntun og reynsla veitir ljósmæðrum traustan faglegan grunn til að geta borið ábyrgð á lyfjaávisunum á sviði barneigna og kynheilbrigðis.

Í frumvarpsdrögunum er einnig komið inn á ábyrgð á beiðnum um reglubundnar rannsóknir innan meðgönguverndar sem ljósmæður bera ábyrgð á að upplýsa skjólstæðinga sína um, panta og fylgja eftir niðurstöðum. Hingað til hefur þurft að skrá lækni fyrir slíkum beiðnum sem í flestum tilvikum þekkir ekkert til skjólstæðings. Slíkt fyrirkomulag leiðir til óþarfa vinnuálags fyrir alla hagaðila og telst hvorki skilvirkt né í samræmi við faglega ábyrgð þeirra sem veita þjónustuna. Í ljósi ábyrgðar ljósmæðra í meðgönguvernd er bæði hagkvæmt og faglega viðeigandi að sú ljósmóðir sem veitir þjónustuna sé skráð fyrir rannsókninni og fylgi niðurstöðum eftir, eins og lagt er til í frumvarpinu. Ef þörf krefur er jafnframt faglega viðeigandi að ljósmóðir hafi heimild til lyfjaávisunar við algengum fylgikvillum sem upp geta komið í barneignarferlinu s.s. sýkingum, blæðingum, ógleði, gyllinæð og verkjum. Mikilvægt er þó að heimild til lyfjaávisunar verði ekki bundin við starfsstöð heldur einstaka ljósmæður vegna þess að ljósmæður veita þjónustu sjálfstætt víða utan stofnana.

Samanburður við önnur lönd

Fram kemur að á Norðurlöndunum og í Bretlandi hafa heimildir ljósmæðra til lyfjaávisana verið við lýði um árabil. Menntun ljósmæðra á Íslandi felur í sér sex ára háskólanám sem lýkur með meistaragráðu og því fyllilega sambærileg og jafnvel meiri en menntun ljósmæðra í fyrrgreindum löndum. Því er eðlilegt og tímabært að sambærileg heimild verði lögfest hér.

Samantekt

Stjórn námsbrautar í ljósmóðurfræði leggur til að frumvarpið verði samþykkt og að heimildir ljósmæðra til lyfjaávisana á sviði barneigna og kynheilbrigðis verði settar í lög en leggur áherslu á að slík heimild takmarkist ekki við ákveðnar starfsstöðvar. Verði frumvarpið samþykkt munu breytingarnar styðja við örugga og faglega þjónustu sem byggir á þekkingu, klíniskri reynslu og ábyrgð þeirra heilbrigðisstarfsmanna sem eru næst skjólstæðingum í daglegri þjónustu.

Útvíkkun á lyfjaávisanaheimild ljósmæðra, eins og kveðið er á um í frumvarpsdrögunum, felur ekki í sér nýja eða aukna ábyrgð umfram þá sem þegar hvílir á stéttinni, heldur formfestir og samræmir heimildir við þá þjónustu sem ljósmæður veita í dag innan meðgönguverndar, fæðingarhjálp, sængurlegu og á sviði kynheilbrigðis. Slík lagasetning styrkir lagalegt umhverfi starfsins, eykur skýrleika í ábyrgðarskiptingu fagaðila og stuðlar að öruggri, samfelldri og skilvirkri þjónustu við skjólstæðinga.

Valgerður Lís Sigurðardóttir,

dósent, sérfræðiljósmóðir og formaður stjórnar Námsbrautar í ljósmóðurfræði

Hjúkrunar- og ljósmóðurfræðideild

Heilbrigðisvísindasvið Háskóla Íslands